

BİST KONAKLAMA SEKTÖRÜNDEKİ İŞLETMELERİN FİNANSAL PERFORMANSLARININ CRITIC MULTIMOORA VE DEMATEL TOPSİS YÖNTEMLERİ İLE İNCELENMESİ *

EXAMINING THE FINANCIAL PERFORMANCE OF BUSINESSES IN THE BIST ACCOMMODATION SECTOR WITH CRITIC MULTIMOORA AND DEMATEL TOPSIS METHODS

Araştırma Makalesi
Research Paper

Gamze Ayça KAYA **

Öz:

Turizm sektörü; savaşlar, terör, ekonomik ve siyasi durumlar, döviz artışları, yüksek enerji maliyetleri ve salgın hastalıklar gibi faktörlerden etkilenebilmektedir. Turizm sektörünün ülke ekonomilerine katkıları nedeniyle önemli sektörler arasında yer aldığı kabul edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, BİST konaklama sektöründeki işletmelerin finansal performanslarını analiz etmektir. Ayrıca, Türkiye’de konaklama işletmelerinin mevcut durumu ve turizm sektörünün Türkiye ekonomisine katkıları çeşitli kurumlar tarafından yayınlanan istatistiksel veriler ile incelenmiştir. Çalışmada, BİST konaklama sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2018 – 2022 yılları arasındaki beş yıllık finansal verileri incelenmiştir. Toplam on bir işletmenin verileri ile kaldırma oranı, alacak, stok ve aktif devir hızı, özsermaye kârlılığı, net kâr ve esas faaliyet kâr marjı oranları hesaplanmıştır. Bu hesaplanan finansal oranlar üzerinde, CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve DEMATEL ağırlıklı TOPSİS yöntemleri uygulanmıştır. Sonrasında, her iki yöntem göze analiz sonuçları karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda, BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralamasında 2018, 2020 yıllarında farklılık, 2019, 2021 ve 2022 yıllarında analiz sonuçlarının aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Critic Multimoora, Dematel TOPSİS, BİST Konaklama Sektörü

Abstract:

Tourism sector; it can be affected by factors such as wars, terrorism, economic and political situations, foreign exchange increases, high energy costs and epidemics. It is accepted that the tourism sector is among the important sectors due to its contributions to the country's economies. The aim of this study is to analyze the financial performance of the enterprises in the BIST accommodation sector. In addition, the current situation of accommodation establishments in Türkiye and the contributions of the tourism sector to the Turkish economy had been examined with statistical data published by various institutions. In the study, were examined five-year financial data of companies operating in the BIST accommodation sector between 2018 and 2022. With the data of eleven enterprises, leverage ratio, receivables, inventory and asset turnover, return on equity, net profit and operating profit margin ratios were calculated. CRITIC - weighted MULTIMOORA and DEMATEL - weighted TOPSİS methods were applied on these calculated financial ratios. Afterwards, the analysis results were compared according to both methods. As a result of the analysis, it was concluded that there was a difference in the financial performance rankings of BIST accommodation businesses in 2018, 2020 the analysis results were the same in 2019, 2021 and 2022.

Keywords: Financial Performance, Critic Multimoora, Dematel TOPSİS, BIST Accommodation Sector

* Makale Geliş Tarihi: 05.07.2024

Makale Kabul Tarihi: 17.10.2024

** Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, gamzeayca@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0002-4780-5389.

GİRİŞ

Turizm sektörü; savaşlar, terör, ekonomik ve siyasi durumlar, döviz artışları, yüksek enerji maliyetleri ve salgın hastalıklar gibi faktörlerden etkilenmektedir. Ayrıca, turizm sektörünün oldukça kırılğan bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Turizm, bir sistem olarak incelendiğinde turist gönderen bölge, ulaşım ve turist kabul eden bölge olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır (Kozak vd., 2023: 65). Turizm sektörünün; yüksek yatırım gerektirmesi, mevsimsel olarak ya da bütün yıl hizmette bulunması, tüketici tercihlerinin değişmesi, hizmet üretim odaklı, kalite kontrol sorunu, heterojen, soyut, eşzamanlı üretim ve tüketim, emek yoğun olması, turizm arzının değişkenlik göstermesi, kısa vadede artırılmaması ve talep dalgalanmalarından etkilenebilmesi gibi özellikleri bulunmaktadır (Kozak, 2012: 51 – 53). Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin yüksek yatırım, sabit maliyet gerektirmesi ve uygun koşullarda kredi edinememe gibi finansal sorunları bulunmaktadır. Faizin ve enflasyon oranının yüksek olması ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar da turizm sektörünü olumsuz olarak etkilemektedir.

Turizm yatırımları, turistlerin konaklama, yeme – içme, dinlenme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılayan tesis, arazi ve teçhizatların tamamıdır. Turizm yatırımlarının uzun vadeli olması ve gayrimenkul vergisi, sigorta, faiz giderleri, kredilerin anapara ödemeleri, zorunlu sermaye artırımı gibi unsurlardan oluşan toplam sabit maliyetleri gerektirmesi ve işletme gelirlerinin ipotekli borçların anapara ve faiz ödemelerinin en az iki katı olması gerekliliği gibi finansal sorunları bulunmaktadır (Akay vd., 2015: 28 - 29).

Turizm sektörü, milli geliri, istihdamı ve ödemeler dengesini olumlu olarak etkileyerek ülkelere döviz geliri sağlamaktadır. Dünya genelinde turizm sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'ya katkısı, 2019'da 10 trilyon dolar, 2020'de 4,8 trilyon dolar, 2021'de 5,8 trilyon dolar, 2022'de 7,7 trilyon dolar ve 2023'te 9,5 trilyon dolardır (<https://www.statista.com/statistics/>, Erişim Tarihi: 24.04.2024). Türkiye'nin 2019 yılında turizm ekonomisi 78,2 milyar dolar, dünya geneli içerisindeki payı %0,81 ve 2021 yılında ise turizm ekonomisi 59,3 milyar dolar ve dünya geneli içerisindeki payı %1,02'dir (İstikbal, 2022: 14). Bu veriler incelendiğinde, turizm sektörünün ülke ekonomileri açısından önemli olduğu görülmektedir.

Ülke ekonomilerinde turizm sektörünün önemli etkileri bulunmaktadır. En önemlisi, dış ticaret geliridir. Dış ticaret açığı olan ülkeler için dış turizm gelirleri büyük önem taşımaktadır (Medetoğlu vd., 2023: 358). Turizm sektöründeki işletmelerin başarılı olabilmeleri, uygun varlık ve finansman yapıları ile yatırım yapmalarına, varlıklarını etkin kullanmalarına, gider – maliyet kontrolüne ve nakit akışlarını artırarak firma değerlerini artırmalarına bağlı olmaktadır (Karadeniz vd., 2016: 50).

Turizmin ülke ekonomisine, kamu gelirene, milli gelire ve GSYİH'ya katkıları nedeniyle önemli sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenlerle çalışmada, Borsa İstanbul (BİST)'da faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin finansal performansları incelenmiş ve yöntemler arasında sıralama açısından farklılık olup olmadığı

araştırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, BİST konaklama sektöründeki işletmelerin finansal performanslarını CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA, DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemleri ile belirleyerek her iki yönteme göre finansal performans sıralaması yapmak ve yöntemler arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, BİST konaklama sektöründe faaliyet gösteren dokuz konaklama işletmesinin finansal verileri analiz edilmiş, kaldırma oranı, alacak, stok, aktif devir hızı, özsermaye kârlılığı, net kâr ve esas faaliyet kâr marjı oranları kullanılmıştır.

1. TÜRKİYE'DE KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN MEVCUT DURUMU VE TURİZM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

Turizm sektörünün konaklama, yiyecek – içecek, seyahat acentesi ve tur operatörlüğü, spor, eğlence ve dinlence faaliyetleri gibi alt sektörleri bulunmaktadır. Konaklama sektörü de turizm sektörünün alt sektörleri arasında yer almaktadır. Turizm sektörünün gelişimi, bazı unsurlardan etkilenebilmektedir.

Boş zamanın artması, ücretli tatil hakkı, teknolojik gelişmeler, gelir düzeyinin artması, kentleşme, nüfus artışı, ömrün uzaması, sosyal güvenlik, seyahat özgürlüğü, turizm bilincinin oluşması, kültür ve eğitim düzeyinin artması turizmin gelişmesini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Kozak, 2012: 41 – 44). Türkiye’de konaklama işletmelerinin mevcut durumu çeşitli kurumlar tarafından yayımlanan istatistiksel veriler ile incelenmiştir.

Dünya Turizm Örgütü’ne göre; Türkiye’ye gelen turist sayısı 2019’da 51,747, 2020’de 15,971 ve 2021’de 30,039 bindir (<https://www.unwto.org/tourism-statistics/key-tourism-statistics>, Erişim Tarihi: 29.12.2023). Bu rakamlar incelendiğinde, 2020 yılında Covid – 19 nedeniyle Türkiye’ye gelen turist sayısında azalma olduğu belirlenmiştir.

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın istatistik verilerine göre, ülkemize gelen yabancı ziyaretçi değişim oranı 2023 yılında 2022 yılına göre % 10,42 oranında ve 2023 yılında 2019 yılına göre ise % 9,21 oranında artmıştır. 2023 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ilk beş ülke sırasıyla; Rusya, Almanya, İngiltere, Bulgaristan ve İran’dır. 2023 yılında 2022 yılına göre ülkemize gelen yabancı ziyaretçi değişim oranı; Antalya için % 15,07, Muğla için % 11,23, İstanbul için % 8,44 ve İzmir için % 2,01 artışla gerçekleşmiştir (<https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/yillar-ziyaret/2023/tursab-istatistik-aralik-2023-raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 26.04.2024).

Turizm sektörü için yapılan turizm yatırımları önemli olmakla birlikte turizmin dış ödemeler dengesi, ulusal gelir ve istihdam üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Turizmin dış ödemeler dengesi üzerine etkileri döviz girişi ve çıkışı olmak üzere iki yönlüdür. Turistlerin gittikleri ülkelere satın aldıkları eşyalar, tüketim malları gibi alışverişler de ek ihracatı oluşturmaktadır. Bir bölgeye gelen turist, sadece konaklama, yeme – içme için değil alışveriş, ulaştırma, eğlence, müze, sanat galerileri, spor merkezleri ve tarihi eserler için de

para harcamaktadır. Bu harcamalar ise turizm gelirini oluşturmaktadır. Turizm sektörü, emek yoğun özelliğe sahip olduğundan tüketim harcamaları, turizm sektörüne doğrudan ve dolaylı olarak istihdam olanakları sağlamaktadır (Kozak vd., 2023: 112 – 115). İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR)’un 2023 yılının IV. Çeyrek verilerine göre Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri’nde çalışan sayısı 1.274.129’dur ve aynı sektördeki açık iş oranı ise % 0,8’dir (<https://media.iskur.gov.tr/79580/4-ceyrek-sonuc-raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 30.04.2024). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisine olan katkıları, çeşitli kurumlar tarafından yayınlanan istatistik verileri ile incelenmiştir.

Türkiye Seyahat ve Turizm sektörünün GSYİH’ye katkısı 2019’da %11 (693,3 milyar TL veya 78,2 milyar ABD Doları) iken 2020’de % 5,1’e (327,2 milyar TL veya 36,9 milyar ABD Doları) düşmüş ve % 52,8’lik bir azalış olmuştur. World Travel & Tourism Council (WTTC)’in 2021 yılı raporuna göre, turizm sektörünün GSYİH’ya katkısı bir önceki yıla göre %60,6 artarak 525,5 milyar TL’ye (59,3 milyar ABD Doları) ulaşmıştır (<https://wttc.org/>, Erişim Tarihi: 30.12.2023). Turizm ve seyahatin Türkiye’deki GSYİH’ya toplam katkısı, 2019’da 1.430,4 milyar, 2020’de 249,1 milyar, 2021’de 525,5 milyar, 2022’de 1.698,7 milyar ve 2023’te 1.732 milyar TL’dir (<https://www.statista.com/statistics/>, Erişim Tarihi: 30.12.2023).

2023 yılında turizm geliri geçen yılın aynı çeyreğine göre, Ocak – Mart dönemi (I. Çeyrek) için %32,3, Nisan – Haziran dönemi (II. Çeyrek) için %23,1 ve Temmuz – Eylül dönemi (III. Çeyrek) için %13,1 ve Ekim – Aralık dönemi (IV. Çeyrek) için % 6,8 oranında artmıştır (<https://data.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 22.05.2024). Yıllık turizm geliri 12 aylık değişim oranları, 2020 / 2019 için %- 61,9, 2021 / 2020 için %103,6, 2022 / 2021 için %54 ve 2023 / 2022 için %16,9 olarak gerçekleşmiştir (<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>, Erişim Tarihi: 24.04.2024).

Turizm gelirlerinin ihracata oranı (milyon dolar); 2019’da %21,5, 2020’de %8,7, 2021’de %13,4 ve 2022’de %18,2’dir. Turizm giderlerinin ithalata oranı (milyon dolar); 2019’da %2,1, 2020’de %0,5, 2021’de %0,7 ve 2022’de %1,2’dir (<https://www.tursab.org.tr/turizm-geliri/ithalat-ihracat-icindeki-payi-2022>, Erişim Tarihi: 26.04.2024).

2. LİTERATÜR

ÇKKV, alternatifler arasından en iyi ve akılcı olanın seçilmesini sağlayan yöntemlerdir. İşletmelerin finansal performanslarının incelenmesinde ÇKKV yöntemleri kullanılmaktadır. ÇKKV yöntemleri farklı sektörlerde yatırımcılar, kreditorler vs. gibi işletme ilgilileri tarafından sıklıkla uygulanmaktadır. Bu yöntemleri kullanarak yazılan makaleler incelendiğinde, CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemlerinin birlikte uygulanarak analiz sonuçlarının karşılaştırıldığı bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışma, bahsedilen eksikliği tamamlayarak çalışmaya özgün değer sağlamaktadır. Bu yöntemlerin birlikte uygulanarak finansal performans sıralaması açısından farklılıkların ya da benzerliklerin olup olmadığı araştırılmış ve iki yönteme göre elde edilen analiz sonuçları karşılaştırılmıştır.

Her iki yöntemle göre işlem adımları uygulanarak analiz sonuçlarının elde edilmesi, sonuçların karşılaştırılması, daha önce birlikte uygulanarak karşılaştırmanın yapılmadığı CRITIC ve DEMATEL yöntemlerine göre finansal performans sıralamasında farklılıkların ya da benzerliklerin belirlenmesi (Tablo 9 ve açıklamaları) ve dolayısıyla bu yönüyle araştırmanın bir farklılık oluşturması, yöntem seçimindeki farklılıkların sıralamada da değişikliğe neden olabileceği sonucuna ulaşılması, analiz sonuçlarının bu sektörde faaliyet gösteren yöneticilere, yatırımcılara ve bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara bilgi sağlaması açısından bu araştırma literatüre katkı sağlamaktadır.

2019 yılında Covid – 19’un ortaya çıkmasıyla turizm sektörü olumsuz olarak etkilenmiştir. Bahar ve İlal (2020), Covid – 19’un turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkisini incelemiş ve sonuç olarak Covid – 19’un turizm sektöründe istihdam, gelir kayıplarına neden olduğunu belirlemiştir. Acar (2020), Covid – 19’un turizm faaliyetlerine etkisini incelemiş ve çalışmasının sonucunda, Covid – 19’un turizm sektörünü olumsuz olarak etkilediğini, ülke ekonomilerine uzun vadede zararlar vereceğini belirtmiştir. Çakır ve Barakazı (2020), Covid – 19 salgınının turizm sektörüne etkisini incelemiş ve sonuç olarak turizm faaliyetlerinin azaldığını, ülkelerin vergi ile finansal danışmanlık, destekleyici paketlerle turizm sektörünü desteklediklerini belirlemiştir. Kılıç (2020), salgının BİST sektör getirileri üzerindeki etkisini incelemiş ve turizm, tekstil sektörlerinde negatif getirilerin gerçekleştiğini tespit etmiştir. Napierała vd. (2020), Covid – 19’un Polonya’daki en büyük şehirler gibi daha çok kentsel bölgelerde belirgin olduğunu, turizm gelirlerini etkilediğini, Rababah vd. (2020), Covid – 19 salgınından en çok küçük, orta ölçekli işletmelerin etkilendiğini ve finansal performansta keskin düşüşlerin gerçekleştiğini, Sheel (2020), ABD’de Covid – 19 salgınının en çok otel endüstrisini etkilediğini ve gelirlerin rekor seviyede düştüğünü belirtmiştir. Kutay ve Tektüfekçi (2021) ise Covid – 19’un turizm endeksindeki işletmeleri önemli düzeyde etkilediğini ifade etmiştir.

Özdemir ve Akçakanat (2021), BİST turizm ve havayolu sektörlerinde faaliyet gösteren on beş işletmenin 2018 - 2019 tüm çeyrek, 2020 ilk üç çeyrek dönem verilerini cari oran, satışlardaki değişim oranı, esas faaliyet kâr marjı, net kâr marjı, özsermaye kârlılığı ve finansal kaldıraç oranları ile analiz etmiştir. Satışlardaki değişim, esas faaliyet kâr marjı ve özsermaye kârlılığı oranlarında hem altı hem de dokuz aylık sonuçlarda, net kâr marjında ise sadece altı aylık sonuçlarda Covid-19 öncesi döneme göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Karadeniz vd. (2022), Covid – 19 salgınının konaklama ve yiyecek – içecek işletmelerinin finansal performansına etkisini incelemiştir. 2019 – 2020 yıllarına ilişkin konaklama, yiyecek – içecek sektöründe faaliyet gösteren mikro, küçük, orta, büyük işletmelerin konsolide bilançolarına ve gelir tablolarına ait veriler üzerinde oran analizi (cari, asit – test, nakit, kaldıraç, kısa vadeli, uzun vadeli kaldıraç, stok, alacak ve aktif devir hızı, aktif, özkaynak kârlılık ve net kâr marjı oranları) yapmıştır. Ancak analizin sonucunda, likidite açısından Covid – 19 salgınının işletmelerin performanslarında ölçek bazında önemli değişkenlik göstermediği belirlenmiştir.

Bu çalışmada, Özdemir ve Akçakanat (2021)'in ve Karadeniz vd. (2022)'nin çalışmalarında da kullanılan kaldıraç oranı, alacak, stok, aktif devir hızı oranı, özsermaye kârlılığı, net kâr marjı ve esas faaliyet kâr marjı oranları kullanılmıştır. Covid – 19'un BİST konaklama sektöründeki işletmelere etkisini belirlemek amacıyla 2018 – 2022 yıllarına ilişkin yüzde değişim oranları hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar EK 1'de gösterilmiştir.

EK 1 incelendiğinde, kaldıraç oranlarının ve yabancı kaynak borçlanmalarının azaldığı görülmektedir. Alacak, stok, aktif devir hızı gibi faaliyet oranlarının, özsermaye kârlılığı, net kâr ve esas faaliyet kâr marjı gibi kârlılık oranlarının negatif ve yüzde değişim oranlarının azalış eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Sadece TEKTU işletmesinin kârlılık oranlarının pozitif ve yüksek olduğu görülmektedir. 2019/2020 döneminde Covid – 19 nedeniyle işletmelerin çoğunluğunda oranların yüzde değişimleri negatif ve azalış eğilimindedir. MULTIMOORA, MOORA, TOPSIS sıralama ve CRITIC, DEMATEL ağırlıklandırma yöntemleri ile ilgili yapılan çalışmalar özetlenmiştir.

Karaatlı vd. (2016), yirmi üç şeker fabrikasının finansal performansını DEMATEL TOPSIS, Ömürbek ve Özcan (2016), BİST sigorta işletmelerinin finansal performansını MULTIMOORA yöntemleri ile incelemiştir. Metin vd. (2017), BİST enerji işletmelerinin finansal performansını TOPSIS, MOORA, Atukalp (2018), özel sermayeli mevduat bankalarının finansal performansını MULTIMOORA, Ege ve Yaman (2018), BİST çimento – beton işletmelerinin finansal performansını TOPSIS, MOORA, Karaoğlan ve Şahin (2018), BİST Kimya, Petrol, Plastik Endeksi'nde (XKMYA) yer alan işletmelerin finansal performansını VIKOR, TOPSIS, Gri İlişkisel Analiz (GRA) ve MOORA yöntemleri ile analiz etmiştir.

Atukalp (2019), BİST çimento işletmelerinin finansal performansını MULTIMOORA, Arsu ve Ayçin (2020), BİST oteller ve lokantalar sektöründeki on bir işletmenin verilerini MACBETH, EDAS, Basset vd. (2020), Mısır'daki on çelik işletmesinin finansal performansını AHP, VIKOR ve TOPSIS yöntemleri ile analiz etmiştir. Gümüş vd. (2020), BİST gayrimenkul yatırım ortaklığı işletmelerinin finansal performansını TOPSIS, MOORA yöntemleri ile karşılaştırmış, Nguyen vd. (2020), Vietnam Menkul Kıymet Borsasındaki altı sektörün finansal performansını GRA, TOPSIS ve MOORA yöntemleri ile incelemiştir. Arslan ve Yücel (2021), BİST savunma sanayi sektöründeki Aselsan işletmesinin finansal performansını GRA ve MULTIMOORA yöntemleri ile karşılaştırmıştır.

Djimesah vd. (2023), Gana'da kitle fonlama platformlarının finansal performansını MULTIMOORA, EDAS, Medetoğlu vd. (2023), BİST konaklama sektöründe yer alan dokuz işletmenin 2017 – 2021 yılları arasındaki verilerini COPRAS, WASPAS, Onocak (2023), BİST konaklama işletmelerinin finansal performansını CRITIC ağırlıklı TOPSIS yöntemleri ile değerlendirmiştir. Süslü ve Hızlıer (2023), BİST spor endeksindeki işletmelerin finansal performansını CRITIC tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri ile karşılaştırmıştır. Şenol (2023), BİST 100 işletmelerinin nakit akış profillerini belirlemiş ve CRITIC tabanlı MOORA yöntemi ile incelemiştir. Zhou vd. (2024), Çin'de

MULTIMOORA ve ağırlıkların ölçülmesinde kullanılan SWARA yöntemleri ile açık deniz rüzgâr enerjisi santrali yer seçimini belirlemiştir.

Bu çalışmalar incelendiğinde; MULTIMOORA, MOORA, TOPSIS sıralama, CRITIC, DEMATEL ağırlıklandırma yöntemleri ile ilgili yazılan makalelerin az sayıda, MULTIMOORA, TOPSIS yöntemlerini birlikte uygulayan çalışmanın bir adet ve MOORA, TOPSIS yöntemlerini birlikte uygulayan çalışmaların ise beş adet olduğu görülmektedir. Genellikle işletmelerin beş yıllık verilerinin incelendiği belirlenmiş ve bu nedenle, bu çalışmada da 2018 – 2022 yılları arasındaki beş yılın verileri analiz edilmiştir. Ayrıca, incelenen dönemlerin, işletme sayılarının, uygulanan yöntemlerin yeterli olduğu görülmektedir. Araştırma sırasında 2023 yılının verileri yayınlanmadığından 2022 yılına kadar olan beş yıllık veriler esas alınarak hesaplamalar yapılmıştır.

3. ANALİZ

Bu kısımda, araştırmanın veri seti, yöntemi ve bulgular açıklanmıştır. Araştırmanın veri seti kısmında, BİST konaklama sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kodları, kullanılan oranlar, yöntem kısmında ise MULTIMOORA, TOPSIS sıralama yöntemleri ve CRITIC, DEMATEL ağırlıklandırma yöntemleri açıklanmıştır. Ayrıca, kullanılan formüllere ve işlem adımlarına ilişkin bilgilere de yöntem kısmında yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Veri Seti

Araştırmanın veri seti, BİST konaklama sektöründe faaliyet gösteren işletmelere ait finansal bilgilerden, oranlardan ve Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)'ndan yararlanılarak oluşturulmuştur. İşletmelerin BİST'deki kodları: AYCES, AVTUR, KSTUR, MAALT, MARTI, MERIT, PKENT, TEKUTU ve ULAS'dır.

Çalışmada kullanılan oranlar ve kriter yönleri literatür incelemesi ile belirlenmiştir. Kriter yönleri ya da ağırlıkları, kriterlerin birbirlerine göre önem derecelerini göstermektedir. BİST konaklama sektöründeki işletmeler için kullanılan finansal oranlar ve kriter yönleri Tablo 1'de açıklanmaktadır.

Tablo 1: Kullanılan Finansal Oranlar ve Kriter Yönleri

Kodlar	Oranlar	Formüller	Kriter Yönleri	Literatür
KR 1	Kaldıraç Oranı	Toplam Borçlar / Toplam Pasifler	Min.	Metin vd. (2017), Atukalp (2018), Ege ve Yaman (2018), Karaoğlan ve Şahin (2018), Gümüş vd. (2020), Arslan ve Yücel (2021), Karadeniz vd. (2022), Süslü ve Hızlılar (2023).
KR 2	Alacak Devir Hızı	Net Satışlar / Kısa Vadeli Ticari Alacaklar	Maks.	Metin vd. (2017), Atukalp (2018), Ege ve Yaman (2018), Karaoğlan ve Şahin (2018), Gümüş vd. (2020), Arslan ve Yücel (2021), Karadeniz vd. (2022).
KR 3	Stok Devir Hızı	Satılan Ticari Mal Maliyeti / Stoklar	Maks.	Ege ve Yaman (2018), Karaoğlan ve Şahin (2018), Arslan ve Yücel (2021), Karadeniz vd. (2022).
KR 4	Aktif Devir Hızı	Net Satışlar / Toplam Aktifler	Maks.	Atukalp (2018), Karadeniz vd. (2022), Onocak (2023).

Kodlar	Oranlar	Formüller	Kriter Yönleri	Literatür
KR 5	Özsermaye Kârlılığı	Dönem Net Kârı / Özkaynaklar	Maks.	Ömürbek ve Özcan (2016), Metin vd. (2017), Atukalp (2018), Ege ve Yaman (2018), Karaoğlan ve Şahin (2018), Gümüş vd. (2020), Karadeniz vd. (2022), Onocak (2023).
KR 6	Net Kâr Marjı	Dönem Net Kârı / Net Satışlar	Maks.	Ömürbek ve Özcan (2016), Karaoğlan ve Şahin (2018), Gümüş vd. (2020), Karadeniz vd. (2022), Onocak (2023).
KR 7	Esas Faaliyet Kâr Marjı	Esas Faaliyet Kârı / Net Satışlar	Maks.	Karaoğlan ve Şahin (2018), Arslan ve Yücel (2021), Onocak (2023).

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular kısmında ilk önce CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve sonrasında DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemine ilişkin sonuçlar açıklandığından sırasıyla MULTIMOORA, TOPSIS sıralama yöntemleri ve CRITIC, DEMATEL ağırlıklandırma yöntemleri açıklanmıştır.

MULTIMOORA, ilk olarak Brauers ve Zavadskas (2012) tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu yöntemde amaç, en fazla önemli ve değerli alternatifleri belirleyerek karar vericilere en uygun alternatifin belirlenmesini sağlamaktır (Arslankaya ve Göraltay, 2019: 30 – 31). MULTIMOORA, oran ve referans noktası yöntemlerinden oluşan MOORA yöntemine tam çarpım formunun eklenmesi ile oluşturulmuştur (Demir vd., 2021: 360).

MOORA yöntemi; oran yöntemi, referans noktası ve MOORA tam çarpım formu olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır (Baležentis vd., 2010: 585; Brauers ve Zavadskas, 2012: 8). Oran yönteminde (Metin vd., 2017: 383; Karaoğlan ve Şahin, 2018: 70):

1. Karar matrisi oluşturulur: $X = [X_{11} \dots X_{m1} \dots \dots \dots X_{1p} \dots \dots X_{mp}]$

2. Normalize matris oluşturulur: $X_{ij}^* = X_{ij} / \sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}$

3. Kriterlerin performans değerleri bulunur:

$Y_i^* = \sum_{j=1}^g X_{ij}^* - \sum_{j=g+1}^n X_{ij}^*$ $j = 1, 2, \dots, g$ fayda kriterleri, $j = g + 1, g + 2, \dots, n$ maliyet kriterleridir.

4. Toplam değerler hesaplanır: $Y_i^* = \sum_{j=1}^g W_j X_{ij}^* - \sum_{j=g+1}^n W_j X_{ij}^*$

Referans noktası yönteminde, İlk üç adım MOORA oran yöntemi ile aynıdır. Sonrasında şu hesaplamalar yapılır (Süslü ve Hızlıer, 2023: 115):

4. Sapmalar belirlenir: $d_{ij} = |r_j - x_{ij}^*|$

5. Sıralama elde edilir: $(j)^{\min} [(i)^{\max} |r_i - N x_{ij}|]$ $i = 1, 2, \dots, n$ hedefler, $j = 1, 2, \dots, m$ alternatiflerdir. MOORA tam çarpım formunda (Atukalp, 2019: 221);

6. $A_j = \prod_{i=1}^g X_{ij}$ $B_j = \prod_{i=g+1}^n X_{ij}$ $U_j = A_j / B_j$ 'dir.

MULTIMOORA yönteminde ise MOORA yönteminin oran, referans noktası, tam çarpım formu sonuçlarının bir arada değerlendirilmesi ve baskınlık karşılaştırması ile yapılmaktadır (Atukalp, 2019: 221; Süslü ve Hızlılar, 2023: 115).

TOPSIS yönteminde alternatifler, pozitif ve negatif ideal çözüm olarak değerlendirilmektedir. Pozitif ideal çözüme en kısa ve negatif ideal çözüme en uzak mesafedeki karar seçeneği belirlenmektedir (Demir vd., 2021: 258). TOPSIS yönteminin süreci şu adımlardan oluşmaktadır (Metin vd., 2017: 381; Süslü ve Hızlılar, 2023: 116 – 117):

1. Karar matrisi oluşturulur: $A_{ij} = [a_{11} a_{12} \dots a_{1n} \dots a_{1n} a_{2n} \dots a_{mn}]$

2. Normalize edilmiş karar matrisi oluşturulur: $n_{ij} = a_{ij} / \sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}$ $i = 1, \dots, m$ $j = 1, \dots, p$

$N_{ij} = [n_{11} n_{12} \dots n_{12} n_{22} \dots n_{m2} \dots n_{1p} n_{2p} \dots n_{mp}]$

3. Ağırlıklandırılmış karar matrisi oluşturulur: $V_{ij} = [w_1 n_{11} w_1 n_{21} \dots w_1 n_{m1} \dots w_2 n_{12} w_2 n_{22} \dots w_2 n_{m2} \dots w_1 n_{1p} w_2 n_{2p} \dots w_p n_{mp}]$

4. Pozitif ve negatif ideal çözüm belirlenir:

$A^* = \{j^{\max} v_{ij} | j\}$ $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$

$A^- = \{i^{\min} v_{ij} | j\}$ $A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$

5. Pozitif ve negatif ideal noktalara uzaklık hesaplanır:

$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2}$

$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$

6. İdeal çözüme göreli yakınlık belirlenir: $C_i^* = S_i^- / S_i^* + S_i^*$

CRITIC, Diakoulaki vd. tarafından 1995'te geliştirilmiştir. ÇKKV yöntemlerinde kriterlerin objektif ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan ağırlıklandırma yöntemidir. Subjektif sonuçlardan ziyade kriterlerin standart sapmaları ve kriterler arası korelasyonun birlikte kullanıldığı objektif bir ağırlıklandırma yöntemidir. Beş aşamadan oluşmaktadır (Süslü ve Hızlılar, 2023: 113; Şenol, 2023: 235 - 236):

1. Karar matrisi oluşturulur:

$X = [X_{11} X_{21} : X_{m1} X_{12} X_{22} : X_{m2} \dots \dots \dots X_{1n} X_{2n} : X_{mn}]$

2. Normalize edilmiş karar matrisi oluşturulur:

$r_{ij} = X_{ij} - X_j^{\min} / X_j^{\max} - X_j^{\min} \dots \dots j=1, 2, \dots, n$ (Maks.)

$r_{ij} = X_j^{\max} - X_{ij} / X_j^{\max} - X_j^{\min} \dots \dots j=1, 2, \dots, n$ (Min.)

3. İlişki katsayı matrisi oluşturulur:

$P_{jk} = \sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j) \cdot (r_{ik} - \bar{r}_k) / \sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2 \cdot \sum_{i=1}^m (r_{ik} - \bar{r}_k)^2}$

$j, k = 1, 2, \dots, n$ 'dir.

4. C_j değerleri hesaplanmaktadır.

$C_j = \sigma_j \cdot \sum_{k=1}^n (1 - P_{jk})$ $j=1, 2, \dots, n$

$$\sigma_j = \sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2 / m - 1}$$

5. Kriterlerin ağırlık değerleri w_j saptanır.

$$w_j = w_j / \sum_{i=1}^m c_k \quad j, k = 1, 2, \dots, n$$

DEMATEL, 1972’de karmaşık ve zor problemler için Cenevre Battelle Memorial Enstitüsü, Bilim ve İnsan İlişkileri programı tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu yöntem ile kriterler arasındaki ilişkiler tam olarak belirlenerek kriterlerin diğer kriterler tarafından etkilendiğini ya da diğer kriterleri etkileyen kriter olup olmadığı kolaylıkla bulunabilmektedir (Arslankaya ve Göraltay, 2019: 36). DEMATEL yönteminde uygulanması gereken adımlar şu şekildedir (Aksakal ve Dağdeviren, 2010: 907; Karaatlı vd., 2016: 51 – 52; Demir vd., 2021: 61 – 62; Derse, 2022: 705):

1. Direkt ilişki matrisi (A_{mn}) oluşturulur.

$$A_{mn} = [a_{11} \dots a_{1n} \dots a_{m1} \dots a_{mn}]$$

2. Doğrudan ya da direkt ilişki matrisi normalize edilir. Direkt ilişki matrisi (A), satırdaki ve sütundaki en küçük değer (k) olarak adlandırılmaktadır. $M = k \times A$ ’dır.

3. Toplam ilişki matrisi (S) elde edilir.

$$S = M + M^2 + M^3 + \dots = \sum_{i=1}^{\infty} M^i = M (I - M)^{-1}$$

4. Gönderici ve alıcı grubu (etkileyen ya da etkilenen grup) hesaplanır. S matrisindeki sütunların toplamı (R) ve S matrisindeki satırların toplamı (D) olarak adlandırılmaktadır.

$$S = [S_{i,j}]_{m \times n} \quad i, j \in \{1, 2, 3, \dots, n\}$$

$$D = \sum_{j=1}^n S_{i,j}$$

$$R = \sum_{i=1}^m S_{i,j}$$

$D_i - R_i = i$. kriterin diğer kriterlerle ilişkisidir. $D_i - R_i > 0$ ise i . kriter etkileyen, $D_i - R_i < 0$ ise i . kriter etkilenen olarak yorumlanır.

5. İlişki haritası ve etki diyagramı çizilir: İlişki haritası ve etki diyagramının çizimi için eşik değerler (α) ve etkileyen – etkilenen kriterler bulunur. Toplam ilişki matrisinde eşik değerinden küçük elemanların yerine 0 yazılır ve ilgili kriterin etkisi göz ardı edilir. Eşik değere göre düzenlenen toplam ilişki matrisi ($T_{(\alpha)}$) elde edilir. $(D_i + R_i)$ değerleri yatay, $(D_i - R_i)$ değerleri düşey ekseninde olacak biçimde etki diyagramı çizilir.

6. Kriterlerin önem dereceleri ya da ağırlıkları W_i hesaplanır.

$$W_i = \{(D_i + R_i)^2 + (D_i - R_i)^2\}^{1/2}$$

$$W_i = W_i / \sum_{j=1}^n W_j$$

3.3. Bulgular

Araştırmada, BİST’te faaliyet gösteren dokuz konaklama işletmesinin finansal verileri incelenerek 2018 – 2022 yılları arasında beş yılın finansal oranları üzerinde CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA, DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemleri uygulanmıştır. MULTIMOORA yönteminde ağırlıklar CRITIC ile hesaplanmıştır. BİST konaklama

işletmelerinin CRITIC ile hesaplanan kriter ağırlıkları Tablo 2’de açıklanmaktadır.

Tablo 2: CRITIC ile Hesaplanan Kriter Ağırlıkları

W_j	W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7
2018	0,118	0,094	0,076	0,115	0,297	0,088	0,212
2019	0,150	0,151	0,060	0,076	0,210	0,068	0,285
2020	0,088	0,140	0,075	0,108	0,101	0,103	0,385
2021	0,150	0,139	0,100	0,101	0,156	0,136	0,219
2022	0,122	0,152	0,098	0,122	0,185	0,113	0,207

CRITIC yönteminde kriter ağırlıkları $w_j = w_j / \sum_{i=1}^m c_k$ formülü ile hesaplanmaktadır. Tablo 2’deki veriler, kriterlerin ağırlıklarını ya da kriterlerin önem derecelerini göstermektedir. Tablo 2 incelendiğinde; konaklama işletmeleri için 2018 yılında KR 5 - Özsermaye Kârlılığı (0,297) ve 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında KR 7 - Esas Faaliyet Kâr Marjı (0,285; 0,385; 0,219; 0,207) kriterlerinin en önemli kriterler olduğu belirlenmiştir. CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA yöntemine göre kriterlerin standart sapmaları Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3: CRITIC Ağırlıklı MULTIMOORA Yöntemine Göre Kriterlerin Standart Sapmaları

Kriterler	KR 1	KR 2	KR 3	KR 4	KR 5	KR 6	KR 7
2018	0,314	0,331	0,314	0,333	1,344	0,439	0,598
2019	0,308	0,325	0,312	0,329	1,194	0,381	0,489
2020	0,321	0,414	0,325	0,314	0,335	0,475	1,405
2021	0,357	0,331	0,325	0,331	0,407	0,452	0,522
2022	0,279	0,321	0,326	0,418	0,379	0,360	0,668

Normalleştirilmiş matrisler kullanılarak kriterlerin standart sapmaları, CRITIC yönteminde $\sigma_j = \sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2 / m - 1}$ formülü kullanılarak hesaplanmaktadır. Tablo 3’deki veriler, kriterlerin standart sapmalarını (σ_j) göstermektedir.

Madic ve Radovanovic (2015), standart sapma değeri yüksek, korelasyon katsayı değerleri düşük olarak tespit edilen kriterlerin yüksek C_j değerine sahip ve en yüksek öneme sahip kriterler olduğunu belirtmiştir. C_j ‘nin bulunabilmesi için standart sapma değerlerinin hesaplanması gerekmektedir. CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA yöntemine göre BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralaması Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4: CRITIC Ağırlıklı MULTIMOORA Yöntemine Göre Finansal Performans Sıralaması

İşletmelerin Kodları	MOORA-ORAN	MOORA-REFERANS	MOORA-TAM ÇARPIM	MULTIMOORA
2018 Yılı				
AYCES	5	4	4	4
AVTUR	3	6	9	6
KSTUR	9	9	3	7
MAALT	2	2	2	2
MARTI	8	7	7	8
MERIT	7	8	8	9

İşletmelerin Kodları	MOORA-ORAN	MOORA-REFERANS	MOORA-TAM ÇARPIM	MULTIMOORA
PKENT	6	5	5	5
TEKTU	1	1	1	1
ULAS	4	3	5	3
2019 Yılı				
AYCES	4	2	4	3
AVTUR	5	9	9	9
KSTUR	9	8	3	6
MAALT	3	3	2	2
MARTI	8	6	7	7
MERIT	6	7	8	7
PKENT	7	5	5	5
TEKTU	1	1	1	1
ULAS	2	4	5	4
2020 Yılı				
AYCES	6	8	8	8
AVTUR	2	6	9	5
KSTUR	7	7	6	7
MAALT	3	2	1	2
MARTI	8	5	5	6
MERIT	4	2	1	3
PKENT	5	4	1	4
TEKTU	9	9	7	9
ULAS	1	1	1	1
2021 Yılı				
AYCES	6	2	3	3
AVTUR	3	8	9	8
KSTUR	9	9	8	9
MAALT	2	3	2	2
MARTI	8	3	4	5
MERIT	5	7	5	7
PKENT	7	3	5	5
TEKTU	1	1	1	1
ULAS	4	3	5	4
2022 Yılı				
AYCES	6	2	3	3
AVTUR	7	9	9	9
KSTUR	9	4	4	6
MAALT	2	3	2	2
MARTI	7	4	8	8
MERIT	3	7	5	5
PKENT	5	8	5	7
TEKTU	1	1	1	1
ULAS	4	4	5	4

Tablo 4 incelendiğinde, CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA yönteminde BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralamasına göre 2018’de, 2019’da, 2021’de, 2022’de TEKUTU ve 2020’de ULAS işletmelerinin birinci sırada yer aldıkları belirlenmiştir.

BİST konaklama işletmelerinin finansal verileri üzerinde DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemi de uygulanmıştır. DEMATEL yöntemine göre D_i , R_i , $D_i + R_i$ ve $D_i - R_i$ değerlerine ilişkin veriler Tablo 5’de açıklanmaktadır.

Tablo 5: DEMATEL Yöntemine Göre D_i , R_i , $D_i + R_i$ ve $D_i - R_i$ Değerlerine İlişkin Veriler

D _i , R _i , D _i + R _i ve D _i - R _i Değerlerine İlişkin Veriler					
Yıllar		D _i	R _i	D _i + R _i	D _i - R _i
2018 – 2022	KR1	0,000	0,000	0,000	0,000
	KR2’den KR 7’a kadar	-1,000	-1,000	-2,000	0,000
Toplam İlişki Matrisinin Ortalaması		-0,099			

D - R değeri, pozitif değerlere sahip kriterlerin (gönderici olarak adlandırılan kriterler), diğer kriterler üzerinde daha yüksek etkiye sahip olduğunu göstermektedir. D - R’si negatif olan kriterler (alıcı olarak adlandırılan kriterler) ise diğer kriterlerden daha fazla etkilenirler. D + R değeri, herhangi bir kriterin diğer kriterler ile arasındaki ilişkisini göstermektedir. D + R değeri yüksek olan kriterler, diğer kriterlerle daha fazla ilişkilidir ve düşük olanlar diğerleriyle daha az ilişkilidir (Aksakal ve Dağdeviren, 2010: 908; Karaatlı vd., 2016: 52). Buna göre, KR 1 – Kaldıraç Oranı kriteri etkileyendir ve diğer kriterlerle daha fazla ilişkilidir. Değerleri negatif olan KR 2 – KR 7 kriterleri etkilenendir ve KR 1 – Kaldıraç Oranı kriterinden etkilenirler. BİST konaklama işletmelerinin DEMATEL ile hesaplanan kriter ağırlıkları Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: DEMATEL ile Hesaplanan Kriter Ağırlıkları

W _j	W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7
2018 – 2022	0,000	0,167	0,167	0,167	0,167	0,167	0,167

DEMATEL yönteminin 6. adımındaki $W_i = \{(D_i + R_i)^2 + (D_i - R_i)^2\}^{1/2}$ ve $W_i = W_1 / \sum_{j=1}^n W_j$ formülleri ile kriter ağırlıkları hesaplanmaktadır. Tablo 6’daki veriler, kriterlerin ağırlıklarını yani kriterlerin önem derecelerini göstermektedir. DEMATEL ağırlıklandırma yöntemine göre 2018 – 2022 yılları arasında KR 1 – Kaldıraç Oranı hariç diğer kriterlerin önem dereceleri birbirine eşittir. Ayrıca, bu kriterler, kaldıraç oranına göre daha önemlidir. DEMATEL Ağırlıklı TOPSIS yöntemine göre kriterlerin pozitif (A^+) ve negatif (A^-) ideal çözüm değerleri Tablo 7’de açıklanmaktadır.

Tablo 7: DEMATEL Ağırlıklı TOPSIS Yöntemine Göre Kriterlerin Pozitif (A^+) ve Negatif (A^-) İdeal Çözüm Değerleri

Yıllar		KR 1	KR 2	KR 3	KR 4	KR 5	KR 6	KR 7
2018	A^+	0,000	0,139	0,155	0,141	0,044	0,132	0,096
	A^-	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,157	-0,075	-0,097
2019	A^+	0,000	0,165	0,155	0,149	0,049	0,145	0,106
	A^-	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,149	-0,038	-0,042

Yıllar		KR 1	KR 2	KR 3	KR 4	KR 5	KR 6	KR 7
2020	A ⁺	0,000	0,115	0,164	0,161	0,159	0,121	0,036
	A ⁻	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,013	-0,096	-0,147
2021	A ⁺	0,000	0,167	0,165	0,152	0,092	0,117	0,105
	A ⁻	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,016	-0,030	-0,054
2022	A ⁺	0,000	0,149	0,166	0,121	0,094	0,135	0,087
	A ⁻	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	-0,104

TOPSIS yönteminin 4. adımındaki pozitif (A⁺) ve negatif (A⁻) ideal çözüm değerleri, $A^+ = \{j^{\max} v_{ij} | j\}$ ve $A^- = \{i^{\min} v_{ij} | j\}$ formülleri ile hesaplanmaktadır. Tablo 7’de, A⁺ ve A⁻ değerleri gösterilmektedir. A⁺ ve A⁻ değerleri hesaplanmadan 5. Adımdaki S_i⁺ ve S_i⁻ değerleri hesaplanamamaktadır. Bu nedenle, pozitif ve negatif ideal çözüm değerleri hesaplandıktan sonra pozitif ve negatif ideal noktalara uzaklık yani S_i⁺, S_i⁻ ve C_i⁺ değerleri elde edilmiştir. DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemine göre BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralaması Tablo 8’de açıklanmaktadır.

Tablo 8: DEMATEL Ağırlıklı TOPSIS Yöntemine Göre Finansal Performans Sıralaması

İşletmeler	C _i ⁺	Sıralama
2018 Yılı		
AYCES	0,466	5
AVTUR	0,659	1
KSTUR	0,257	9
MAALT	0,580	3
MARTI	0,328	8
MERIT	0,390	7
PKENT	0,401	6
TEKTU	0,596	2
ULAS	0,506	4
2019 Yılı		
AYCES	0,375	6
AVTUR	0,539	2
KSTUR	0,143	9
MAALT	0,508	3
MARTI	0,305	8
MERIT	0,397	5
PKENT	0,316	7
TEKTU	0,582	1
ULAS	0,453	4
2020 Yılı		
AYCES	0,367	7
AVTUR	0,575	1
KSTUR	0,488	2
MAALT	0,446	3
MARTI	0,240	9
MERIT	0,385	5
PKENT	0,369	6
TEKTU	0,323	8
ULAS	0,422	4

İşletmeler	C _i *	Sıralama
2021 Yılı		
AYCES	0,297	6
AVTUR	0,462	2
KSTUR	0,222	8
MAALT	0,460	3
MARTI	0,139	9
MERIT	0,355	4
PKENT	0,282	7
TEKTU	0,490	1
ULAS	0,338	5
2022 Yılı		
AYCES	0,318	6
AVTUR	0,421	3
KSTUR	0,266	9
MAALT	0,464	2
MARTI	0,307	7
MERIT	0,389	4
PKENT	0,307	7
TEKTU	0,578	1
ULAS	0,376	5

Tablo 8 incelendiğinde, DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yönteminde BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralamasına göre, 2018’de, 2020’de AVTUR, 2019’da, 2021’de ve 2022’de TEKTU işletmelerinin birinci sırada yer aldıkları görülmektedir. CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemlerinin analiz sonuçlarına göre birinci sırada yer alan işletmelerin karşılaştırılması Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Yöntemlere Göre Birinci Sırada Yer Alan İşletmelerin Karşılaştırılması

Yıllar	CRITIC Ağırlıklı MULTIMOORA	DEMATEL Ağırlıklı TOPSIS
2018	TEKTU	AVTUR
2019	TEKTU	TEKTU
2020	ULAS	AVTUR
2021	TEKTU	TEKTU
2022	TEKTU	TEKTU

Tablo 9’a göre, iki yöntem arasında BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralamasında 2018 ve 2020 yıllarında farklılık olduğu belirlenmiştir. Ağırlıklandırma yöntemlerinde kullanılan formüllerin farklı olması, finansal performans sıralamasında farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca, CRITIC yönteminde KR 5 - Özsermaye Kârlılığı (0,297), KR 7 - Esas Faaliyet Kâr Marjı (0,285; 0,385; 0,219; 0,207) oranlarının diğer oranlara göre, DEMATEL yönteminde KR 2 - KR 7 oranlarının KR 1 – Kaldıraç Oranı’na göre daha önemli ve yüksek olması bu farklılığa neden olmuştur. BİST konaklama işletmelerinde 2019, 2021 ve 2022 yıllarında analiz sonuçları aynıdır.

Yöntemler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler finansal olarak incelenmiştir. Karadeniz ve Kahiloğulları (2013)'na göre, konaklama işletmeleri için en önemli oranlar; nakit, cari, kaldıraç, alacak devir hızı, brüt kârlılık, faaliyet kârlılık ve net kâr marjı oranlarıdır. Finansal performans analizi yapabilmek için nakit ve cari oran kriter yönlerinin maksimum olarak alınması gerekmektedir. Bu oranların kriter yönlerinin maksimum olarak alınması da işletmelerde atıl kapasiteye neden olacağından bu iki finansal oran kriter olarak kullanılmamıştır. Esas faaliyet kâr marjı, işletmelerin esas faaliyetlerindeki başarısını ve sürdürülebilirliklerini, özsermaye kârlılığı, işletmelerin özsermayesinden elde ettikleri kârı göstermektedir. Bu finansal oranlar konaklama işletmeleri için önemlidir. CRITIC ağırlıklı yöntemle göre bu oranların kriter ağırlıkları ya da önem dereceleri diğer oranlara göre daha yüksektir. Kriter ağırlıklarının farklı olması yöntemler arasında performans farklılığına neden olmakla birlikte genel itibariyle performans sıralaması açısından çok önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Kârlılığı yüksek ve finansal açıdan iyi durumda olan işletmenin (TEKTU) finansal performans sıralamasında da birinci sırada yer aldığı görülmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, literatür araştırması ile belirlenen kaldıraç oranı, alacak, stok ve aktif devir hızı, özsermaye kârlılığı, net kâr ve esas faaliyet kâr marjı oranları kriter olarak kullanılarak BİST konaklama işletmelerinin finansal performansı incelenmiştir. Dokuz konaklama işletmesinin 2018 – 2022 yılları arasındaki beş yıllık verileri ile finansal oranlar hesaplanmış, sonrasında bu veriler ile CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA, DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemi uygulanmış ve analiz sonuçları karşılaştırılmıştır. CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA yöntemine göre; BİST konaklama işletmelerinin finansal performans sıralamasına göre 2018'de, 2019'da, 2021'de, 2022'de TEKTU ve 2020'de ULAS işletmelerinin birinci sırada yer aldıkları, DEMATEL ağırlıklı TOPSIS yöntemine göre; 2018'de, 2020'de AVTUR, 2019'da, 2021'de ve 2022'de TEKTU işletmelerinin birinci sırada yer aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

CRITIC ve DEMATEL yöntemlerine göre konaklama işletmelerinde 2018 ve 2020 yıllarında finansal performans farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu farklılığın sebebi, kriterlerin önem derecelerinin farklı olmasıdır. CRITIC yöntemine göre, konaklama işletmeleri için KR 5 - Özsermaye Kârlılığı ve KR 7 - Esas Faaliyet Kâr Marjı kriterleri diğer kriterlere göre daha önemlidir. DEMATEL yöntemine göre, konaklama işletmeleri için KR 1 – Kaldıraç Oranı hariç diğer kriterlerin önem dereceleri birbirine eşittir ve bu kriterler, kaldıraç oranına göre daha önemlidir.

BİST konaklama işletmelerinin karşılaştırılan analiz sonuçlarına göre, finansal performans sıralamasında bazı yıllar için farklılık ve yılların çoğunluğunda sıralamanın benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada, önceki çalışmalardan farklı ÇKKV yöntemlerinin (CRITIC ağırlıklı MULTIMOORA ve DEMATEL ağırlıklı TOPSIS) birlikte uygulanmasına ve bazı yıllarda sıralamada farklılıklar olduğunun belirlenmesine rağmen

yılların çoğunluğunda analiz sonuçlarının benzer olması nedeni ile elde edilen sonuçların literatürdeki çalışmalarla uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İki yönetime göre hesaplanan kriter ağırlıklarının, işlem adımlarının farklı olması ve farklı formüllerin kullanılması gibi faktörler, finansal performans sıralamasında farklılığa neden olmuştur. Tercih edilen yöntemlerdeki farklılık, finansal performans sıralamasında da değişikliğe neden olabilmektedir.

Covid – 19’un BİST konaklama işletmelerine etkisini belirlemek amacıyla 2018 – 2022 yıllarına ilişkin yüzde değişim oranları hesaplanmıştır. Buna göre; Covid – 19 döneminde yani 2019/2020 yıllarında (kaldıraç oranı, alacak, stok ve aktif devir hızı, özsermaye kârlılığı, net kâr ve esas faaliyet kâr marjı oranları) yüzde değişimlerin azaldığı, çoğunluğunun negatif olduğu, konaklama işletmeleri içerisinde TEKTU işletmesi hariç kârlılık oranlarının düştüğü belirlenmiştir.

Bu araştırmanın literatüre katkısı, iki yönetime göre işlem adımlarının uygulanarak analiz sonuçlarının elde edilmesi, sonrasında karşılaştırma yapılarak işletmelerin finansal performans sıralamasındaki farklılıkların, benzerliklerin tespit edilmesi, CRITIC, DEMATEL gibi ağırlıklandırma yöntemlerinin uygulandığı çalışmaların çok az olması nedeniyle bahsedilen yöntemlerle yapılan bu araştırmanın farklılık oluşturması ve tercih edilen yöntemin işletmelerin finansal performans sıralamasında değişikliğe neden olabileceğinin belirlenmesidir. Ayrıca, BİST konaklama sektöründeki işletmelerle ilgili olarak elde edilen analiz sonuçları ile yöneticilere ve yatırımcılara bilgi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, analiz sonuçlarının hem literatüre hem de bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "Etik Kurallara Uygunluk" başlığı altında belirtilen esaslara uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında etik kurul izni gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

Tek yazarlı ele alınan makale yazar tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2020). “Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 7 – 21, doi: 10.32572/guntad.703410.
- Akay, B., Sancar, M. F., Uslu, A. & Öztürk, B. (2015). “Turizm İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Journal of Recreation and Tourism Research*, JRTR, 2 (2), 27 – 33.
- Aksakal, E. & Dağdeviren, M. (2010). “Anp ve Dematel Yöntemleri İle Personel Seçimi Problemine Bütünleşik Bir Yaklaşım”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 905 – 913.
- Arslan, H. M. & Yücel, S. (2021). “Gri İlişkisel Analiz ve MULTIMOORA Yöntemleri ile Borsa İstanbul’da İşlem Gören Savunma Sanayi Sektörünün Finansal Performansının Değerlendirilmesi”, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 36 – 57.
- Arslankaya, S. & Göraltay, K. (2019). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinde Güncel Yaklaşımlar*, Ankara: İksad Yayınevi.
- Arsu, T. & Ayçin, E. (2020). “BIST Lokanta ve Oteller Sektöründeki Turizm İşletmelerinin Finansal Performanslarının MACBETH ve EDAS Yöntemleri ile İncelenmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 156 – 178, e – ISSN 2667 – 405X.
- Atukalp, M. E. (2018). “Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının İncelenmesi: Türkiye Örneği”, *GJEBS (Global Journal of Economics and Business Studies)*, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7 (14), 38 - 52.
- Atukalp, M. E. (2019). “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Çimento Firmalarının Finansal Performansının Analizi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (81), 213 - 230.
- Bahar, O. & İlal, N. Ç. (2020). “Coronavirüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, IJŞER, 6 (1), 125 – 139, doi: 10.24289/ijsser.728121.
- Baležentis, A., Baležentis, T. & Valkauskas, R. (2010). “Evaluating Situation of Lithuania in the European Union: Structural Indicators and MULTIMOORA Method”, *Technological and Economic Development of Economy*, 16 (4), 578 - 602.
- Basset, M. A., Ding, W., Mohamed, R. & Metawa, N. (2020). “An Integrated Plithogenic MCDM Approach for Financial Performance Evaluation of Manufacturing Industries”, *Risk Management*, 22, 192 – 218.
- Brauers, W. K. M. & Zavadskas, E. K. (2012). “Robustness of MULTIMOORA: A Method for Multi - Objective Optimization”, *Informatica*, 23 (1), 1 - 25.
- Bulğurcu, B. (2019). “Çok Nitelikli Fayda Teorisi ile CRITIC Yöntem Entegrasyonu: Akıllı Teknoloji Tercih Örneği”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi – International Journal of Society Researches*, OPUS, 13 (9), 1932 – 1957.
- Çakır, P. & Barakazı, M. (2020). “Koronavirüs Sürecinin Turizm Sektörüne Etkisi ve Salgına Karşı Alınan Tedbirler”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (3), 313 – 332, doi: 10.18037/ausbd.801802.

- Demir, G., Özyalçın, A. T. & Bircan, H. (2021). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve ÇKKV Yazılımı İle Problem Çözümü, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Derse, O. (2022). “Dematel Tabanlı Topsis Yöntemi ve Küme Kapsama Modeli İle Afet Lojistiği İçin Depo Yeri Seçimi: Ege Bölgesi Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Mühendislik Bilimleri Dergisi, 25 (4), 702 - 713.
- Diakoulaki, D., Mavrotas, G. & Papayannakis, L. (1995). Determining Objective Weights In Multiple Criteria Problems: The Critic Method. Computers & Operations Research, 22 (7), 763 - 770.
- Djimesah, I. E., Zhao, H., Okine, A. N. D., Duah, E., Mireku, K. K., Wilson, K. & Budu, A. (2023). “What Factor is Essential in Successful Crowdfunding: A MULTIMOORA-EDAS Approach to Explore Factors that Influence The Success of Crowdfunding Campaigns”, Kybernetes, Emerald Publishing Limited, 0368-492X, doi: 10.1108/K-05-2023-0893.
- Ege, İ. & Yaman, S. (2018). “TOPSIS ve MOORA Yöntemleri İle Ölçülen Finansal Performansın Pay Getirilerine Etkisi: BİST Çimento-Beton İşletmeleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması”, Injosos AI - Farabi International Journal On Social Sciences, AI -Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), 75 – 96.
- Gümüş, U. T., Öziç, H. C. & Çıbık, E. (2020). “BİST’de İşlem Gören Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı İşletmelerinin Finansal Performanslarının ÇKKV Yöntemleri İle Karşılaştırılması”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (1), 90 – 100.
- İstikbal, D. (2022). Türkiye’nin Turizm Ekonomisi Kazanımlar ve Beklentiler, Sayı: 380, İstanbul: SETA Yayınları.
- Karaatlı, M., Ömürbek, N., Işık, E. & Yılmaz, E. (2016). “Performans Değerlemede DEMATEL ve Bulanık TOPSIS Uygulaması”, Ege Akademik Bakış, 16 (1), 49 – 64.
- Karadeniz, E. & Kahiloğulları, S. (2013). “Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Finansal Oranların Kullanımı: Akdeniz Bölgesi’nde Bir Araştırma”, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 10 (3), 84 – 106.
- Karadeniz, E., Dalak, S., Beyazgül, M. & Günay, F. (2016). “Turizm Alt Sektörlerinin Finansal Performanslarının Oran Yöntemiyle Karşılaştırmalı Analizi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, (49), 49 - 68.
- Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö. & Helvacı, İ. (2022). “Covid-19 Salgınının Konaklama ve Yiyecek – İçecek İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin Ölçek Temelinde Analizi”, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, Journal of Travel and Hospitality Business, 19 (2), 162 – 177.
- Karamahmutoğlu, K. M. (2022). “Covid-19’un Sektörlerin Finansal Performansına Etkisinin Oran Analizi Yöntemi ile İncelenmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 95, 35 - 56.
- Karaoğlan, S. & Şahin, S. (2018). “BİST XKMYA İşletmelerinin Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Ölçümü ve Yöntemlerin Karşılaştırılması”, Ege Akademik Bakış, 18 (1), 63 – 80.
- Kılıç, Y. (2020). “Borsa İstanbul’da Covid-19 (Koronavirüs) Etkisi”, Journal of Emerging Economies and Policy, 5 (1), 66 – 77.

- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2023). Genel Turizm İlkeler – Kavramlar, 25. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N. (2012). Genel Turizm Bilgisi, (Editör) Meryem Akoğlan Kozak, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2472, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1443, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kutay, N. & Tektüfekçi, F. (2021). “Covid-19 Salgın Sürecinde Borsa İstanbul Turizm Endeksi İşletmeleri Finansal Tabloları ve Bağımsız Denetçi Raporları Üzerinde Etkinin Bütüncül Yaklaşımla İncelenmesi”, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, Özel Sayı, 73-97, doi: 10.30625/ijctr.955217.
- Madic, M. & Radovanovic, M. (2015). Ranking of Some Most Commonly Used Non-Traditional Machining Process Using ROV and CRITIC Methods, *U.P.B. Sci. Bull. Series D.*, 77 (2), 193 - 204.
- Medetoğlu, B., Kavas, Y. B., Öztürk, M. & Türkay, K. (2023). “BİST Konaklama Sektöründeki İşletmelerin Finansal Performanslarının Copras ve Waspas Yöntemleriyle Ölçümü”, *Akademik Hassasiyetler*, 10 (22), 357 - 376.
- Metin, S., Yaman, S. & Korkmaz, T. (2017). “Finansal Performansın TOPSIS ve MOORA Yöntemleri İle Belirlenmesi: BİST Enerji Firmaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 371 – 394.
- Napierała T., Napierała, K. L. & Burski, R. (2020). “Impact of Geographic Distribution of COVID-19 Cases on Hotels’ Performances: Case of Polish Cities”, *Sustainability*. 12, 4697, doi: 10.3390/su12114697.
- Nguyen, P. H., Tsai, J. F., Kumar G, Venkata A. & Hu, Y. C. (2020). “Stock Investment of Agriculture Companies in the Vietnam Stock Exchange Market: An AHP Integrated with GRA-TOPSIS-MOORA Approaches”, *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7, 113 – 121.
- Onocak, D. (2023). “BİST’te İşlem Gören Konaklama İşletmelerinin Finansal Performanslarının CRITIC Ağırlıklandırılmış TOPSIS Yöntemine Göre Değerlendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (97), 79 - 98.
- Ömürbek, N. & Özcan, A. (2016). “BİST’de İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin MULTIMOORA Yöntemiyle Performans Ölçümü”, *IJBEMP (International Journal of Business, Economics and Management Perspectives)*, Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, 1 (2), 64 - 75.
- Özdemir, O. & Akçakanat, Ö. (2021). “Covid-19 Pandemisinin Turizm ve Havayolu Sektörlerine Mali Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, *Mali Çözüm Dergisi*, 31, 89 - 120.
- Rababah, A., Al - Haddad, L., Sial, M. S., Chunmei, Z. & Cherian, J. (2020). “Analyzing The Effects of COVID-19 Pandemic on The Financial Performance of Chinese Listed Companies”, *Journal of Public Affairs*, 20 (4), e2440, doi: 10.1002/pa.2440.
- Sheel, A. (2020). "Hotel Industry Performance in 2019-2020, COVID-19 Impact, and The JHFM Index", *Journal of Hospitality Financial Management*, 28 (2), 81 – 83, <https://doi.org/10.7275/7m54-0b48>.

- Süslü, C. & Hızher, S. S. (2023). “CRITIC Tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS Yöntemleri İle Finansal Performans Analizi: BİST Spor Endeksi Şirketleri Üzerine Bir Çalışma”, *İşletme*, 4 (1), 109 - 129.
- Şenol, H. (2023). “BİST 100 İşletmelerinde Nakit Akış Profillerinin Tespiti ve CRITIC Tabanlı MOORA Yöntemine Göre Finansal Performanslarının İncelenmesi”, *IJOESS, International Journal of Eurasia Social Sciences*, 14 (51), 228 – 257.
- Zhou, Q., Ye, C. & Geng, X. (2024). “A Decision Framework of Offshore Wind Power Station Site Selection Using a MULTIMOORA Method under Pythagorean Hesitant Fuzzy Environment”, *Ocean Engineering*, 291, 116416, 1 – 15, <https://doi.org/10.1016/j.oceaneng.2023.116416>.
- <https://www.statista.com/statistics/>, Erişim Tarihi: 24.04.2024.
- <https://www.unwto.org/tourism-statistics/key-tourism-statistics>, Erişim Tarihi: 29.12.2023.
- <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/yillar-ziyaret/2023/tursab-istatistik-aralik-2023-raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 26.04.2024.
- <https://media.iskur.gov.tr/79580/4-ceyrek-sonuc-raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 30.04.2024.
- <https://wttc.org/>, Erişim Tarihi: 30.12.2023.
- <https://www.statista.com/statistics/>, Erişim Tarihi: 30.12.2023.
- <https://data.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 22.05.2024.
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>, Erişim Tarihi: 24.04.2024.
- <https://www.tursab.org.tr/turizm-geliri/ithalat-ihracat-icindeki-payi-2022>, Erişim Tarihi: 26.04.2024.

EK 1

BİST Konaklama İşletmeleri İçin Kullanılan Finansal Oranların Yüzde Değişimi (%)

Kriterler	KR 1	KR 2	KR 3	KR 4	KR 5	KR 6	KR 7
AYCES							
2018/2019	-14,17	85,71	12,85	-13,23	266,18	340,62	60,74
2019/2020	6,83	117,79	32,35	-52,16	-489,46	-899,81	-320,80
2020/2021	-23,72	-70,35	-36,46	19,70	-161,48	-154,75	-180,06
2021/2022	-14,53	30,34	-7,19	-37,23	-80,40	-67,88	-72,34
MAALT							
2018/2019	-12,36	9,48	19,37	-0,88	3,79	19,39	140,84
2019/2020	-13,40	-39,89	37,62	-5,54	-18,33	-3,45	44,11
2020/2021	-17,30	-33,41	35,50	-21,96	85,81	165,94	-35,90
2021/2022	5,94	-2,16	-1,64	-25,53	-25,75	-3,25	241,45
MARTI							
2018/2019	3,66	364,20	72,29	7,90	-48,80	-25,09	-24,33
2019/2020	-4,84	-62,21	-55,37	-66,19	-182,80	-266,89	-431,07
2020/2021	-27,13	1058,05	5,94	-1,70	-53,63	-93,03	-30,03
2021/2022	-41,33	-95,45	2,37	30,83	-82,48	206,85	-110,83
PKENT							
2018/2019	-37,50	125,55	-36,27	58,59	-38,58	-39,39	-12,62
2019/2020	4,27	-60,44	-63,48	-65,10	-109,23	-125,76	-144,70
2020/2021	-37,39	162,60	144,07	21,76	-1254,57	-1276,42	-370,06
2021/2022	-2,16	263,00	-43,23	23,06	-3,00	-20,62	8,00
TEKTU							
2018/2019	10,87	65,49	156,36	42,90	-17,30	-44,41	-59,29
2019/2020	21,01	-82,89	-9,58	-57,82	34,39	190,65	413,87
2020/2021	13,36	324,12	16,23	31,03	21,56	-14,09	-107,39
2021/2022	-29,54	16,52	-41,78	-26,79	-343,35	-498,98	-392,52
AVTUR							
2018/2019	-28,83	-52,18	16,98	3,41	168,22	173,52	-76,62
2019/2020	-6,61	-100,00	-41,48	-41,48	-67,01	-43,15	-105,73
2020/2021	-6,69	-17,47		-15,62	847,79	1032,13	-611,80
2021/2022	-4,81	93,49		-8,69	72,47	89,88	244,75
ULAS							
2018/2019	-24,60				-195,20		
2019/2020	-30,97				-552,40		
2020/2021	101,28				145,12		
2021/2022	-23,98				6,06		
KSTUR							
2018/2019	-55,68	1573,97	45,01	32,10	-13,60	-27,81	-7,38
2019/2020	-31,90	-83,63	-92,22	-88,53	-89,16	-3,19	-396,26
2020/2021	-2,91	2268,44	532,14	254,87	733,32	135,17	-114,33
2021/2022	354,92	-95,73	69,42	167,34	112,99	-33,96	172,48
MERIT							
2018/2019	-33,74	-68,31		33,81	-17,03	-34,49	61,81
2019/2020	-30,14	365,36		-66,06	-66,90	0,62	-33,89
2020/2021	-36,39	-71,31		-87,61	-91,82	-32,24	36,05
2021/2022	13,03	146,70		208,79	206,78	-1,22	-0,13